

Zdzisław CEYNOWA*

PRAWA GOSPODARKI RYNKOWEJ

Zarys treści: W celu opisania otaczającej nas rzeczywistości ludzkość wprowadziła różnego rodzaju znormalizowane wielkości. Jednostka miary wyrażająca cenę towarów lub usług (pieniądz) – jest powszechnie stosowana przy wymianie dóbr. Analiza relacji pieniądz – dobro pozwoliła na sformułowanie praw gospodarki rynkowej.

Słowa kluczowe: relacja, dobro, pieniądz, kupno, sprzedaż, nabywca, producent.

Wstęp

Coraz częściej docierają do nas informacje o grożących nam kryzysach gospodarczych. Załamanie w gospodarce Stanów Zjednoczonych w roku 2007 było powodem spadku produktu narodowego brutto prawie we wszystkich krajach świata. Problemy płatnicze Irlandii i Grecji oraz ostatnio Stanów Zjednoczonych spowodowały panikę na rynkach finansowych całego świata.

Problemy te wynikają głównie z braku zrozumienia czym jest pieniądz. Pieniądz był jest i będzie tylko narzędziem ułatwiającym ludziom wymianę dóbr powstałych w procesach produkcyjnych i zaspokajających potrzeby ludzkie. To trudności związane z wymianą dóbr wytwarzanych w procesach produkcyjnych, w ramach społecznego podziału pracy, spowodowały potrzebę wprowadzenia czynnika ułatwiającego tę wymianę, czyli pieniądza.

Pieniądz jako miernik wartości, środek płatniczy i środek cyrkulacji przyczynia się do przyspieszenia wymiany wyprodukowanych dóbr, a w związku z tym do lepszego zaspokojenia potrzeb ludzkich. Stąd wniosek, że pieniądz ma rację bytu tylko w przypadku istnienia rynku dóbr i jak w przypadku każdego narzędzia, w zależności od tego jak się nim posługujemy, może on być wykorzystany dla dobra ludzi lub przeciw nim.

Do wyprodukowania jakiegokolwiek dobra materialnego zaspokajającego potrzeby ludzkie niezbędne są: nakłady pracy ludzkiej, materiały oraz sprzęt. W większości krajów świata występuje bezrobocie, co oznacza, że na rynku nie brakuje siły roboczej. Materiały i surowce potrzebne do wytwarzania dóbr na obecnym etapie rozwoju ludzkości, także nie stanowią bariery w rozwoju

---

* Zakład Budownictwa i Materiałów Budowlanych, Wydział Inżynierii Lądowej, Środowiska i Geodezji, Politechnika Koszalińska

społeczeństw. Przemysł światowy jest w stanie wyprodukować sprzęt wykorzystywany w procesach wytwórczych. Stąd wniosek, że powodem cyklicznych trudności w wykorzystaniu potencjału wytwórczego społeczeństw nie jest brak czynników przyczyniających się do powstawania dóbr, lecz niewłaściwe posługiwanie się miarą, przy pomocy której wyrażamy wartość wytwarzanych dóbr, czyli sposobem posługiwania się pieniądzem.

Spółeczny podział pracy

Naturalnym celem działania człowieka we wszystkich systemach społecznych było i będzie zaspokojenie potrzeb ludzkich.

Początkowo wszystkie dobra – wytworzone w ramach gospodarstwa domowego – przeznaczone były na potrzeby własne. W przypadku nadwyżki pewnych dóbr ponad niezbędne potrzeby życiowe rodziny, starano się je wymienić na inne dobra. Nie było to łatwe i trzeba było mieć sporo szczęścia, żeby wymiana taka doszła do skutku.

Wraz z rozwojem ludzkości i wykształceniem się społecznego podziału pracy, czyli specjalizacji, w celu ułatwienia wymiany wyprodukowanych dóbr starano się wprowadzić powszechny ekwiwalent wyrażający wartość dóbr i na nie wymienny, czyli pieniądz.

Pierwszą formą pieniądza były dobra będące w powszechnym użyciu takie jak: zboże, sól, skóry, suszone ryby itp. Jednakże, dobra te miały wiele wad i dopiero wprowadzenie pieniądza (metalowego i papierowego), ze względu na jego trwałość oraz podzielność, przyczyniło się w istotny sposób do przyspieszenia wymiany wyprodukowanych dóbr w ramach społecznego podziału pracy, a w związku z tym do lepszego zaspokojenia potrzeb ludzkich.

Dlatego też, możemy stwierdzić, że:

Podstawa rozwoju gospodarki rynkowej są transakcje kupna-sprzedaży

Powyższe stwierdzenie można zapisać w postaci relacji:

lub	kupno ↔ sprzedaż
albo	pieniądz ↔ dobro
	nabywca ↔ producent

Relację **pieniądz ↔ dobro** możemy wyrazić słowami:

Warunkiem przetrwania i rozwoju jest stały dopływ środków pieniężnych

Wynika z niej, że na obecnym etapie społecznego podziału pracy, warunkiem przetrwania człowieka, firmy lub państwa jest stały dopływ środków pieniężnych. Źródłami dopływu środków pieniężnych są w przypadku:

- człowieka – sprzedaż jego wiedzy i umiejętności lub regulacje prawne,
- firmy – sprzedaż wytwarzanych dóbr lub regulacje prawne,
- państwa – regulacje prawne lub sprzedaż majątku Skarbu Państwa.

Człowiek, rodzina, firma i państwo może przeznaczyć na zaspokojenie potrzeb tylko te środki pieniężne, którymi dysponuje. Możemy więc stwierdzić, że: dochody i wydatki muszą się bilansować. Człowiek, rodzina, firma lub państwo posiadając – zgodnie z drugim prawem – stały dopływ środków pieniężnych może zaciągnąć kredyt, w celu zakupu jakiegokolwiek dobra lub realizacji potrzeb społecznych (np. budowa autostrad, dróg krajowych itp.). Środki potrzebne na obsługę kredytów (rat kapitałowych i rat odsetkowych) mogą pochodzić z oszczędności w dotychczas uzyskiwanych dochodach lub z nowych źródeł dochodów. Jeżeli środki pochodzące z bieżących dochodów nie pozwalają na obsługę kredytu, to kredytobiorca nie ma zdolności kredytowej. Próba spłacania wcześniejszych zobowiązań poprzez zaciąganie nowych kredytów, a tak postępuje większość państw, najczęściej prowadzi do utraty płynności finansowej kredytobiorcy. Utrata płynności finansowej oznacza bankructwo kredytobiorcy.

Relacja nabywca $\Leftrightarrow$ producent

Dotychczas sformułowano trzy prawa gospodarki rynkowej. Pierwsze mówi, że podstawą rozwoju gospodarki rynkowej są transakcje kupna-sprzedaży; drugie, że warunkiem przetrwania i rozwoju jest stały dopływ środków pieniężnych, a trzecie wymusza bilansowanie się dochodów i wydatków. Zanim sformułujemy treść czwartego prawa przeprowadźmy analizę relacji nabywca $\Leftrightarrow$ producent.

Z punktu widzenia nabywcy utrzymanie tego samego poziomu zaspokojenia potrzeb wymaga stałego wzrostu jego dochodów. Spowodowane to jest zjawiskiem inflacji, czyli stałego wzrostu cen nabywanych dóbr. Wartość zakupionych dóbr w danym roku możemy wyrazić zależnością:

$$W = L_1 \cdot C_1 + \dots + L_i \cdot C_i + \dots + L_n \cdot C_n = \sum_{i=1}^n L_i \cdot C_i \quad (1)$$

gdzie:

W – wartość nabywanych dóbr,

$i = 1, 2, \dots, n$ – liczba rodzajów nabytych dóbr,

L_i – liczba nabytych dóbr danego rodzaju,

C_i – cena jednostkowa nabywanych dóbr.

Jeżeli przez s oznaczymy stopę wzrostu cen, to nabywca tej samej ilości dóbr w następnym roku musi wydać na nie większą ilość środków pieniężnych. Tę dodatkową wartość środków pieniężnych możemy obliczyć z zależności:

$$\Delta W = \frac{s}{100} \cdot \sum_{i=1}^n C_i \cdot L_i \quad (2)$$

gdzie:

ΔW – dodatkowa wartość środków pieniężnych,

s – stopa wzrostu cen.

Pozostałe oznaczenia jak we wzorze (1). Podobne rozważania można przeprowadzić w stosunku do producenta. W związku ze zjawiskiem inflacji, będzie żądał wyższych cen za sprzedawane dobra.

Jeżeli zsumujemy wytworzone dobra w gospodarce danego kraju w danym roku, to otrzymamy produkt krajowy brutto, na których zakup nabywcy muszą przeznaczyć określoną ilość środków pieniężnych. Jednak, żeby nabyć taką samą ilość dóbr w następnym roku, ze względu na wzrost cen, nabywcy muszą przeznaczyć na zakupy większą ilość środków pieniężnych.

Obowiązujący system funkcjonowania gospodarki państwa nie przewiduje możliwości zwiększania podaży środków pieniężnych na rynku. W ramach obowiązujących regulacji prawnych, zwiększenie podaży środków pieniężnych jest możliwe w wyniku operacji bankowych lub deficytu budżetu państwa.

Zwiększenie podaży pieniędzy poprzez system bankowy jest wynikiem możliwości zaciągania kredytów przez banki komercyjne w banku centralnym. Jednak kredyty z banku centralnego należy do niego zwrócić. Oznacza to w praktyce, że działania te doraźnie zwiększają podaż środków pieniężnych na rynku. Po upływie okresu czasu, na jaki został udzielony, ilość środków pieniężnych dostępnych na rynku będzie mniejsza o odsetki naliczone przez bank centralny, czyli operacje te przyczyniają się w dłuższym okresie czasu do zmniejszenia podaży pieniądza na rynku.

Drugą możliwością zwiększenia podaży pieniądza na rynku jest deficyt budżetowy, czyli środki pieniężne przeznaczone na wydatki bieżące państwa przewyższające jego dochody.

W oparciu o przeprowadzone powyżej rozumowanie można stwierdzić, że deficyt budżetowy przyczyniający się do wzrostu podaży środków pieniężnych, umożliwiał sukcesywny wzrost gospodarczy w poprzednich latach.

Aktualnie obsługa rosnącego z tego powodu długu publicznego jest coraz trudniejsza i może doprowadzić do utraty płynności finansów publicznych wielu krajów. Załamanie systemu finansowego danego państwa spowoduje

kryzys gospodarczy. Pieniądz w danym kraju przestaje pełnić funkcję miernika wartości. Fakt ten powoduje zmniejszenie ilości zawieranych transakcji kupna-sprzedaży, czyli prowadzi do stagnacji gospodarczej.

Dotychczasowe rozważania pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że zaspokojenie potrzeb społecznych na tym samym poziomie wymaga zwiększenia podaży pieniądza ze względu na inflację. Rozwój potencjału wytwórczego społeczeństw umożliwia wytworzenie dóbr zaspokajających potrzeby ludzkie na wyższym poziomie niż w poprzednich latach. Zakup zwiększonej ilości dóbr na rynku wymaga zwiększenia podaży środków pieniężnych w celu umożliwienia zawarcia transakcji kupna-sprzedaży.

Reasumując, relację nabywca $\Leftrightarrow$ producent możemy wyrazić następującymi słowami:

Inflacja i rozwój gospodarczy powodują konieczność zwiększania podaży pieniądza na rynku

Zgodnie ze sformułowanym powyżej prawem, bank centralny powinien przeznaczyć te środki na kredytowanie zakupu mieszkań w formule rat rosnących¹. Po zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych społeczeństwa, do budżetu państwa. Wartość środków możemy obliczyć ze wzoru:

$$\Delta W = \frac{s + s_r}{100} \cdot \text{PKB} / 12 \quad \text{lub} \quad \Delta W = \frac{s + s_r}{100} \cdot \text{PKB} / 52 \quad (3)$$

gdzie:

ΔW – zwiększona podaż środków pieniężnych,

s – stopa inflacji,

s_r – stopa wzrostu gospodarczego,

PKB – produkt krajowy brutto,

12 – liczba miesięcy w roku,

52 – liczba tygodni w roku.

Współczynnik 12 lub 52 wynika z częstotliwości wypłat wynagrodzeń w danym kraju. Przykład. Produkt krajowy brutto² w 2012 roku wyniósł 1 595 264 mln zł, a w 2011 1 528 127 mln zł. Z danych tych wynika, że suma stopy inflacji i stopy wzrostu gospodarczego w 2012 roku wyniosła:

$$s + s_r = (1\,595\,264 - 1\,528\,127) \cdot 100 / 1\,528\,127 = 4,39\%$$

Podstawiając podane wielkości do powyższego wzoru, otrzymamy 5836 mln zł, o które należy zwiększyć podaż środków pieniężnych na rynku w celu osiągnięcia równowagi.

Podsumowanie

W wyniku przeprowadzonych rozważań sformułowano cztery prawa gospodarki rynkowej.

Pierwsze prawo wyrażono słowami: Podstawą rozwoju gospodarki rynkowej są transakcje kupna-sprzedaży. Ludzie, rodziny, firmy i instytucje państwowe zaspokajają swoje potrzeby w wyniku transakcji kupna $\leftrightarrow$ sprzedaży. Wynika z niego, że obowiązujące w społeczeństwie regulacje prawne powinny umożliwiać zawieranie jak największej liczby transakcji kupna sprzedaży. Każda transakcja przyczynia się do zaspokojenia określonej potrzeby społecznej.

W pracy¹ analizowano uwarunkowania ekonomiczne transakcji kupna-sprzedaży mieszkania. Przeprowadzona analiza obowiązujących formuł spłaty kredytu (rat malejących i równych), pozwoliła na wyciągnięcie wniosku, że są one barierą, która uniemożliwia większości obywateli obsługę kredytu mieszkaniowego. Dlatego też, zaproponowano nową formułę obsługi kredytu mieszkaniowego – formułę rat rosnących. Pozwala ona na zachowanie stałej proporcji między uzyskiwanym wynagrodzeniem, a wysokością rat kredytu w okresie jego spłaty. Formuła rat rosnących może przyczynić się do zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych większości rodzin. Zgodnie z drugim prawem: Warunkiem przetrwania i rozwoju jest stały dopływ środków pieniężnych.

Wynika z niego, że na obecnym etapie rozwoju gospodarczego, warunkiem przetrwania i rozwoju człowieka, rodziny, firmy i instytucji jest stały dopływ środków pieniężnych, będący wynikiem sprzedaży wiedzy i umiejętności lub regulacji prawnych.

Obowiązujący stan prawny umożliwia osiągnięcie jednocześnie dochodów z wynagrodzenia za pracę i pobieranie świadczenia wynikającego z regulacji prawnych. Powoduje to, że jedni mają dwa źródła dopływu środków pieniężnych, natomiast drudzy nie posiadają żadnego źródła dochodów.

Trzecie prawo wymusza bilansowanie się dochodów i wydatków. Wynika z niego, że rodzina, firma lub państwo w celu zakupu dobra w cenie wyższej od posiadanych środków pieniężnych może zaciągnąć kredyt. Instytucje finansowe przyznające kredyty sprawdzają zdolność kredytową rodzin i firm, czyli możliwość przeznaczenia części uzyskiwanych dochodów na obsługę rat od zaciągniętego kredytu. W przypadku państw, nieprzestrzeżenie powyższego

prawa doprowadziło do groźby utraty płynności finansów publicznych wielu krajów, co jest przyczyną obecnego kryzysu.

Czwarte prawo mówiące, że: Inflacja i rozwój gospodarczy powodują konieczność zwiększania podaży pieniądza na rynku rozstrzyga odwieczny spór monetarystów i keynesistów dotyczący podaży pieniądza na rynku. Na jego podstawie możemy obliczyć – ze wzoru (3) – konieczny przyrost podaży środków pieniężnych potrzebnych do rozwoju gospodarki danego kraju.

System finansowy państwa można porównać do układu krwionośnego człowieka. Układ krwionośny w wyniku cyrkulacji krwi dostarcza organizmowi mikroelementy potrzebne do budowy nowych komórek. Cyrkulacja pieniądza w gospodarce powoduje powstawanie nowych dóbr zaspokajających potrzeby ludzkie. Człowiek wraz z rozwojem ma coraz więcej krwi w swoim organizmie i podobnie jest z gospodarką, potrzebuje ona coraz większej ilości pieniędzy.

Dalsze wnioski wynikające ze sformułowanych praw oraz działania, które należy podjąć w celu zapewnienia stałego rozwoju gospodarczego zostaną przedstawione w następnym artykule.

Bibliografia

1. Ceynowa Z., „*Formuła rat rosnących*” Wydawnictwo Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2007.
2. www.stat.gov.pl.

PRINCIPLES OF MARKET ECONOMY

In order to describe the surrounding reality, the mankind has introduced various normalized quantities. In exchange of goods the unit of measurement expressed as the price of goods or services (money) is commonly used. The analysis of money-goods relation allowed to formulate the principles of market economy.